مارکس و ئەنارکیزم*2/.. و: زاهیر باهیر

نوسینی : Rudolf Rocker
ساڵی 1925

بەشی دووەم :

مانیفێستی کۆمۆنیستیی کە وەک یەکێک لە بەرهەمە سەرەتاییەکانی سۆسیالیزمی زانستی دادەنرێت و ناوەڕۆکەکەی لە نووسینەکانی “یۆتۆپیا”یەکەوە وەرگیراوە، چونکە مارکسیزم فۆرییەی (Fourier) لەگەڵ سۆسیالیستە یۆتۆپیاکان پۆلێن کردووە. ئەم پێچواندنە یەکێکە لە بێ بەزەییترین پەرادۆکسەکانە، ئەمەش بە دڵنیاییەوە بەزەحمەت شایەتحاڵی بەهای زانستی مارکسیزمە. ڤیکتۆر کۆنسیدرانت یەکێک بوو لە باشترین نووسەرانی سۆسیالیستیی کە مارکس پێی ئاشنا بوو: تەنانەت لە ڕۆژانی پێش ئەوەشی ببێتە سۆسیالیست ئاماژەی پێدەکرد . لە ساڵی 1842دا ڕۆژنامەی Allgemeine Zeitung هێرشی کردە سەر Rheinische Zeitung کە مارکس سەرنوسەری بوو و تۆمەتباری کرد بەوەی کە خۆشیی بە کۆمۆنیزمەدا دەت. پاشان مارکس لە مانشێتی ڕۆژنامەکەدا وەڵامی دایەوە و بەم شێوەیە ڕایگەیاند: “کارەکانی وەک ئەوانەی لیرۆکس، کۆنسیدێرانت (Leroux, Considerant) و لە سەرووی هەمووشیانەوە کتێبە دزەپێکراوەکەی پرۆدۆن، (Proudhon) ناتوانرێت بە هیچ مانایەکی ڕووکەشانە ڕەخنەیان لە بگیرێت؛ پێویستیان بە لێکۆڵینەوەی درێژخایەن و ورد هەیە پێش ئەوەی مرۆڤ دەست بکات بە ڕەخنەگرتنیان” [3]
گەشەسەندنی فیکری مارکس زۆر لە ژێر کاریگەری سۆسیالیزمی فەرەنسیدا بوو؛ بەڵام لە نێو هەموو نووسەرانی سۆسیالیستی فەرەنسا، ئەو کەسەی کە بەهێزترین کاریگەری لەسەر بیرکردنەوەکانی هەبوو، پی.جەی پرۆدۆن (P. J. Proudhon) بووە، تەنانەت ئاشکرایە کە کتێبی پرۆدۆن ‘موڵکایەتی چییە**؟’ (What is Property?) وایکرد مارکس پێشوازی لە سۆسیالیزم بکات. تێبینییە ڕەخنەگرانەکانی پرۆدۆن لەسەر ئابووری نەتەوەیی و مەیلە جۆراوجۆرەکانی سۆسیالیستیی جیهانەکی تەواو نوێی بەڕووی مارکسدا کردەوە و مێشکی مارکس-ی زۆرتر سەرسام کرد، لە سەرووی هەمووشیانەوە، بە تیئیۆری زێدەبەها وەک ئەوەی سۆسیالیستی ئیلهامبەخشی فەرەنسی دایناوبوو. دەتوانین سەرچاوەی عەقیدەی

[د□کت□ر□يـــن] زێـــدەبەها، ئەو “دۆزينەوە زانســـتييە” گەورەيەی کە
مارکسيستەکانمان زۆر شانازی پێوە دەکەن، لە نووسينەکانی پرۆدۆندا
بدۆزينەوە. لە سایەی ئەوەوە بوو کە مارکس بەو تيئيۆري□ ئاشنا
بوو کە مارکس لە ڕێگەی لێکۆڵينەوەکانی دواتری سۆسياليستەکانی
ئينگليز: برەی (Bray) و تۆمپسۆن (Thompson) گۆڕانکاری تێدا
کرد.
تەنانەت مارکس بە ئاشکرا گرنگيی زانستييە گەورەکەی پرۆدۆنی ناسی
و لە کتێبێکی تايبەتدا، کە ئەمڕۆ تەواوی کۆپيی ئەو چاپە نەماوە،
بەرهەمەکەی پـــرۆدۆن کە ‘مـــوڵکييەت چييە؟’ ناودەبـــات بە” يەکەم
مانيفێستی زانستی پرۆليتاريـــای فەرەنســـی” ئەم بەرهەمە لەلايەن
مارکسيستەکانەوە چاپ نەکرايەوە، وەريشنەگێڕدرایە سەر زمانەکانی
تر، گەر چی نوێنەرانی فەرمی مارکسيزم هەموو هەوڵێکيان داوە بۆ
پەخشکرنی نووسينەکانی مامۆستاکەيان بە هەموو زمانێک. ئەم کتێبە
لەبير کراوە و هۆکارەکەشی ئەمەيە: چاپکردنەوەی دووبارە ئەو قسە
بێمانـــا و بێ پەيوەنـــدييەی هەمـــوو ئەو شتـــانەی کە مـــارکس دواتـــر
لەبارەی ئەو بيرمەندە (پرۆدۆن) ديارەی ئەنارکيزمەوە نووسيويەتی،
بۆ جيهان ئاشکرا دەکات.

مارکس نەک هەر لە ژێر کاريگەری بيرۆکە ئابوورييەکانی پرۆدۆن بوو،
بەڵکو هەستيشی بە هەژموونی تيئيۆري□ ئەنارکيستەکانی سۆسياليستی
گەورەی فەرەنسيش کرد و لە يەکێک لە بەرهەمەکانی ئەو سەردەمەدا
بە هەمان شێوەی پرۆدۆن هێرش دەکاتە سەر دەوڵەت.
درێژەی هەيە
....
*وەرگێڕانـــی ئەم ئەم وتـــارە بە مەبەســـتی چەلەحـــانێی نێـــوانی
مارکسييەکان و ئەنارکيستەکان نييە بەڵکو بۆ ڕوونکردنەوە يا تيشك
خستنە سەر هەندێك لايەنی تاريکی دوو کەسايەتی زۆر گەورەيە کە
مارکس و پرۆدۆنە . بەتايبەت مارکس کە مارکسييە کوردەکان بە ئاگای
ئەوە نين کە مارکسی لاو ، لاوێکی ياخيی ، کۆمۆنيست بووە، بەڵام
مارکسی بە تەمەن ڕاديکالييەکەی وردە وردە کاڵ دەبێتەوە تا ئەو
جێيەی کە خەباتی پڕۆليتاريا بەرەو پەڕەلەمانتاريزم دەبات .
بەڕای من زەرووورە کە مارکس وەکو خۆی کە بووە ببينين، نەك وەکو
ئەوەی کە دەمانەوێت .

و: زاهير باهير

**موڵکیەتت چییە؟ ناوی کتێبە مەشوورەکەی پرۆدۆنە . موڵکیەت لێرەدا بە مانا کوردییەکەی نایەت کە تەنها بە زەوی و خانو دەوترێت ، بەڵکو لای پرۆدۆن وشەیەکی گشتگیرە و هەموو چەشنەکانی موڵك و موڵکایەتی دەگرێتەوە بە سامان و سەرمایە و …. واتە هەموو خاوەندارێتییەکی تایبەت .

.Rheinische Zeitung, number 289, 16 October 1842 [3]